# GLOBALLASHUV SHAROITIDA MILLIY MUSIQA MEROSINI ASRASH VA RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MASALALARI

**Ismailova S.I.**
Guliston davlat pedagogika instituti,
“Musiqa ta’limi” ta’lim yo‘nalishi 3-kurs talabasi
**Yulyaxshiyev Sh.N.**
Guliston davlat pedagogika instituti,
San’atshunoslik kafedrasining katta o‘qituvchisi

**Annotatsiya**: Ushbu maqolada globallashuv sharoitida milliy musiqa merosini asrash, rivojlantirish va yosh avlodga yetkazishning dolzarb masalalari yoritilgan. Milliy musiqiy qadriyatlarni zamonaviy ta’lim jarayoniga uyg‘unlashtirish, yoshlarning milliy musiqaga qiziqishini oshirish hamda merosning uzviyligini ta’minlash masalalari tahlil qilingan.

**Kalit so‘zlar:** globallashuv, milliy musiqa, musiqa merosi, milliy qadriyatlar, musiqa ta’limi, yoshlar, milliy o‘zlik, musiqiy tarbiya.

**KIRISH.** Bugungi globallashuv va axborot almashinuvi jadal rivojlanayotgan davrda har bir xalqning o‘z milliy qiyofasi, ma’naviy qadriyatlari va madaniy merosini asrab-avaylashi muhim ahamiyat kasb etmoqda. Zero, milliy musiqa xalqning tarixiy xotirasi, ruhiy kechinmalari, dunyoqarashi va ma’naviy olamini o‘zida mujassam etgan bebaho merosdir. Shu bois milliy musiqani asrash va uni kelajak avlodga yetkazish nafaqat madaniy, balki muhim tarbiyaviy vazifa ham hisoblanadi.

Globallashuv jarayonida turli xalqlar madaniyatining o‘zaro yaqinlashuvi yoshlarning musiqiy qiziqishlari va estetik qarashlariga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Zamonaviy musiqa yo‘nalishlarining keng ommalashuvi bilan bir qatorda, milliy kuy-qo‘shiqlar, an’anaviy ijrochilik va xalq cholg‘ulariga bo‘lgan qiziqishni saqlab qolish masalasi dolzarb bo‘lib bormoqda. Ayniqsa, yosh avlodning milliy musiqa merosiga bo‘lgan munosabatini shakllantirishda ta’lim tizimining imkoniyatlaridan samarali foydalanish zarur. Milliy musiqa merosini ta’lim jarayoniga izchil singdirish orqali o‘quvchilarda milliy o‘zlikni anglash, Vatanga muhabbat, estetik did va ma’naviy mas’uliyat kabi fazilatlarni shakllantirish mumkin.[6.21.] Shu nuqtayi nazardan, globallashuv sharoitida milliy musiqa merosini nafaqat saqlab qolish, balki uni zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida rivojlantirish bugungi musiqa ta’limining muhim vazifalaridan biridir.Mazkur maqolada globallashuvning milliy musiqa merosiga ta’siri, uni asrash va rivojlantirish bilan bog‘liq dolzarb masalalar hamda

yosh avlodga milliy musiqiy qadriyatlarni yetkazishning samarali pedagogik imkoniyatlari tahlil qilinadi.

**Adabiyotlar tahlili va metodologoya.** Milliy musiqa merosi xalqning ko‘p asrlik tarixi, ma’naviy dunyoqarashi va estetik tafakkurini o‘zida mujassam etgan bebaho madaniy boylikdir. Shu bois uni o‘rganish, asrab-avaylash va kelajak avlodga yetkazish masalasi musiqa san’ati va ta’limining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, globallashuv jarayonlari kuchayib borayotgan bugungi davrda milliy musiqiy qadriyatlarning mazmun-mohiyatini chuqur anglash va ularni zamonaviy ta’lim jarayoni bilan uyg‘unlashtirish alohida ahamiyat kasb etmoqda.

Milliy musiqa merosini o‘rganishga bag‘ishlangan ilmiy va uslubiy adabiyotlarda xalq qo‘shiqlari, maqom san’ati, an’anaviy ijrochilik, milliy cholg‘ular hamda musiqiy folklorning o‘ziga xos xususiyatlari keng yoritilgan. Mazkur manbalar milliy musiqaning nafaqat badiiy-estetik, balki ma’naviy-tarbiyaviy imkoniyatlari ham yuqori ekanligini ko‘rsatadi. Musiqa ta’limiga oid tadqiqotlarda esa o‘quvchilarning musiqiy qobiliyatini rivojlantirish, estetik didini shakllantirish va milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalashning samarali usullariga e’tibor qaratilgan. Mazkur yo‘nalish davlat siyosati darajasida ham muhim ahamiyatga ega. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 2-fevraldagi PQ-112-son “Madaniyat va san’at sohasini yanada rivojlantirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi qarorida ta’lim muassasalarida o‘quvchi va talabalarning musiqiy bilim va ko‘nikmalarini oshirish, ularning qalbida milliy madaniyatga muhabbatni shakllantirish hamda yosh iste’dodlarni qo‘llab-quvvatlash vazifalari belgilangan. Shuningdek, umumiy o‘rta ta’lim muassasalarida o‘quvchilarga milliy musiqa cholg‘ularida kuy ijro etish ko‘nikmalarini o‘rgatish nazarda tutilgan. [1]. Ushbu huquqiy asos milliy musiqa merosini ta’lim jarayoniga kiritish shunchaki an’analarni saqlash emas, balki yosh avlodning milliy o‘zligini anglashiga, musiqiy-estetik dunyoqarashini kengaytirishiga va ma’naviy qadriyatlarga hurmatini mustahkamlashiga xizmat qiluvchi muhim pedagogik jarayon ekanligini ko‘rsatadi. Tadqiqotning metodologik asosini tarixiylik, tizimlilik, izchillik, milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg‘unligi hamda ta’lim va tarbiyaning birligi tamoyillari tashkil etadi. Tadqiqot davomida ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, qiyosiy tahlil, kuzatish, umumlashtirish va pedagogik tajribalarni o‘rganish metodlaridan foydalanildi. Globallashuvning milliy musiqa merosiga ta’siri, yoshlarning musiqiy qiziqishlaridagi o‘zgarishlar hamda milliy musiqiy qadriyatlarni ta’lim jarayonida samarali qo‘llash imkoniyatlari o‘zaro bog‘liqlikda tahlil qilindi. Tadqiqotning asosiy metodologik yondashuvi shundan iboratki, milliy musiqa merosi zamonaviy

taraqqiyotdan ajralgan holda emas, balki zamonaviy ta’lim texnologiyalari bilan uyg‘unlikda rivojlantirilishi lozim.

**Muhokama.** Globallashuv jarayoni milliy musiqa merosining rivojlanishiga ikki tomonlama ta’sir ko‘rsatmoqda. Bir tomondan, zamonaviy axborot-kommunikatsiya vositalari orqali milliy musiqa namunalarini keng targ‘ib qilish va xalqaro miqyosda ommalashtirish uchun yangi imkoniyatlar yaratilmoqda. Ikkinchi tomondan esa, ommaviy madaniyat va xorijiy musiqiy yo‘nalishlarning tez sur’atlarda tarqalishi yoshlarning musiqiy qiziqishlari va estetik qarashlariga ta’sir ko‘rsatib, milliy musiqa merosiga bo‘lgan e’tiborning susayish xavfini yuzaga keltirmoqda. Mazkur muammoning asosiy sabablaridan biri milliy musiqa merosining yoshlar uchun zamonaviy va tushunarli shakllarda yetarlicha targ‘ib qilinmayotganidir. Ayniqsa, xalq qo‘shiqlari, maqom, an’anaviy ijrochilik va milliy cholg‘ular haqidagi bilimlarning faqat nazariy tarzda berilishi o‘quvchilarning mazkur merosga nisbatan faol qiziqishini shakllantirishda yetarli bo‘lmasligi mumkin. [5.23.] Shu sababli milliy musiqa ta’limini mazmunan boyitish, uni amaliy ijrochilik va zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg‘unlashtirish zarur. Bugungi kunda mamlakatimizda ushbu yo‘nalishda muhim islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 2-fevraldagi PQ-112-son “Madaniyat va san’at sohasini yanada rivojlantirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi qarorida o‘quvchilarning musiqiy bilim va ko‘nikmalarini oshirish, ularda milliy madaniyatga muhabbatni shakllantirish hamda milliy cholg‘ularda ijro etish ko‘nikmalarini rivojlantirishga alohida e’tibor qaratilgan. Mazkur vazifalar milliy musiqa merosini ta’lim jarayoni bilan uzviy bog‘lashning huquqiy va tashkiliy asoslarini mustahkamlaydi. [1.] Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, milliy musiqa merosini samarali asrash uchun uni faqat saqlash emas, balki yosh avlodning faol musiqiy faoliyatiga kiritish muhimdir. Buning uchun amaliy yechimlarni izchil bosqichlarda tashkil etish maqsadga muvofiq.

Birinchi bosqich — o‘rganish va diagnostika. O‘quvchilarning milliy musiqa haqidagi bilimlari, qiziqishlari va ijrochilik imkoniyatlari aniqlanadi. Bu natijalar asosida ta’lim mazmuni va metodlari belgilanadi.

Ikkinchi bosqich — ta’lim mazmunini boyitish. Musiqa mashg‘ulotlarida xalq qo‘shiqlari, maqom namunalari, milliy cholg‘ular va an’anaviy ijrochilikka oid materiallar izchil qo‘llanadi. Nazariy bilim amaliy ijro bilan mustahkamlanadi. Masalan, doira yoki dutor haqida ma’lumot berish bilan cheklanmasdan, o‘quvchilarga ushbu cholg‘ularda sodda kuylarni ijro etish imkoniyati yaratiladi.

Uchinchi bosqich — raqamli texnologiyalarni joriy etish. Milliy kuy va qo‘shiqlarning sifatli audio-video yozuvlari, elektron taqdimotlar, interaktiv topshiriqlar va raqamli ta’lim resurslaridan foydalanish orqali milliy musiqa zamonaviy axborot muhitiga olib kiriladi. Bu usul o‘quvchining tinglash, tahlil qilish va mustaqil izlanish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

To‘rtinchi bosqich — ijodiy-amaliy faoliyat. O‘quvchilarni milliy cholg‘ularda ijro etish, xalq qo‘shiqlarini kuylash, ijodiy loyihalar yaratish, konsert, ko‘rik-tanlov va festivallarda ishtirok etishga jalb qilish orqali milliy merosni bevosita tajriba asosida o‘zlashtirishga erishiladi.

Beshinchi bosqich — targ‘ibot va monitoring. Ta’lim muassasalarida mahorat darslari, ijodiy uchrashuvlar, milliy musiqa kechalari va konsert dasturlarini tashkil etish, shuningdek, o‘quvchilarning bilim va qiziqishlaridagi o‘zgarishlarni muntazam baholab borish zarur.

Natijalar asosida ta’lim metodlari takomillashtiriladi. Shu bilan birga, globallashuv imkoniyatlaridan oqilona foydalanish ham muhimdir. Milliy musiqa namunalarini zamonaviy media vositalari orqali targ‘ib qilish, yosh ijrochilarning ijodiy loyihalarini raqamli platformalarda namoyish etish va xalqaro madaniy almashinuvlarda faol ishtirok etish o‘zbek musiqa merosining keng auditoriyaga yetib borishiga xizmat qiladi. Bunda zamonaviy shakl milliy musiqaning mazmuni va o‘ziga xosligini yo‘qotmasligi asosiy mezon bo‘lishi lozim.

Demak, bunday yondashuv milliy musiqani faqat o‘tmishdan qolgan madaniy boylik sifatida emas, balki zamonaviy yosh avlodning ma’naviy, estetik va ijodiy rivojlanishiga xizmat qiluvchi tirik madaniy meros sifatida namoyon etadi. Bu esa milliy musiqa merosining bugungi avlod hayotidagi ahamiyatini yanada oshirib, uning kelajak avlodlarga munosib yetib borishiga zamin yaratadi.

**Xulosa** Xulosa qilib aytganda, globallashuv sharoitida milliy musiqa merosini asrash, rivojlantirish va kelajak avlodga yetkazish bugungi musiqa ta’limining muhim vazifalaridan biridir. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, milliy musiqa merosini faqat saqlash bilan cheklanib qolmasdan, uni zamonaviy ta’lim texnologiyalari va innovatsion pedagogik yondashuvlar asosida rivojlantirish zarur. Musiqa darslarida xalq qo‘shiqlari, maqom namunalari, milliy cholg‘ular va an’anaviy ijrochilikni amaliy faoliyat bilan uyg‘unlashtirish o‘quvchilarning milliy musiqaga bo‘lgan qiziqishini kuchaytiradi. Raqamli texnologiyalar va zamonaviy targ‘ibot vositalaridan oqilona foydalanish esa milliy musiqa merosining yoshlar orasida keng ommalashishiga xizmat qiladi. Shu nuqtayi nazardan, an’ana va zamonaviylik uyg‘unligi milliy musiqa merosining uzviy davomiyligini ta’minlovchi

muhim omildir. Milliy musiqani ta’lim va tarbiya jarayoniga izchil singdirish orqali yosh avlodda milliy o‘zlikni anglash, estetik did, ma’naviy mas’uliyat va madaniy merosga hurmat tuyg‘ularini shakllantirish mumkin. Bu esa milliy musiqa merosining bugungi avlod hayotidagi ahamiyatini yanada oshirib, uning kelajak avlodlarga munosib yetib borishiga zamin yaratadi.

## Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 2-fevraldagi PQ-112-son “Madaniyat va san’at sohasini yanada rivojlantirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi qarori.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 26-maydagi PF-6000-son “Madaniyat va san’at sohasining jamiyat hayotidagi o‘rni va ta’sirini yanada oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni.
3. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. — Toshkent, 2020.
4. O‘zbekiston Respublikasining “Madaniy faoliyat va madaniyat tashkilotlari to‘g‘risida”gi Qonuni. — Toshkent, 2021.
5. Axmedov Q.. O‘zbek xalq musiqa ijodiyoti. -Toshkent: O‘qituvchi, 2019.
6. Jumayev O.. Musiqa o‘qitish metodikasi. -Toshkent: Musiqa, 2019.
7. Ibrohimov.A. Musiqa ta’limi metodikasi. -Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
8. Rajabov I.. Maqomlar masalasiga doir. -Toshkent: Yangi asr avlodi, 2016.
9. Yunusov.R. O‘zbek xalq musiqa ijodi. -Toshkent: Sharq, 2018.